

Preprint

This is the submitted version of a paper published in *Historielärarnas förenings årsskrift*.

Citation for the original published paper (version of record):

Axelson, T. (2016)

Playtime!: Recension av Hultkrantz, Catharina (2014). *Playtime!: en studie av lärares syn på film som pedagogiskt hjälpmedel i historieämnet på gymnasiet*. Lic.-avh. Umeå : Umeå universitet, 2014.

Historielärarnas förenings årsskrift, : 208-210

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-21875>

Recension till HLFÅ 2016

Av Tomas Axelson, docent i religionsvetenskap med medieinriktning, Högskolan Dalarna

Lic.avhandling:

Hultkrantz, Catharina (2014). *Playtime!: en studie av lärares syn på film som pedagogiskt hjälpmedel i historieämnet på gymnasiet*. Lic.-avh. Umeå : Umeå universitet, 2014

Dagens lättillgänglighet till film och den snabba utvecklingen av teknikutbyggnad inom skolans värld med projektorer i klassrum har gjort det lätt att visa spelfilm i skolan. Detta är synligt i historieämnet där spelfilm blir ett allt vanligare fenomen i historieundervisningen. Den historiedidaktiska forskningen i USA och England har länge uppmärksammat detta fenomen och nu beforskas frågan också i Sverige på allt bredare front. Inom forskarskolan Historiska medier har ett tiotal licentiatsavhandlingar färdigställts under de två senaste åren och ett par av dessa har behandlat spelfilm som resurs i skolans värld med fokus på komplexa meningsprocesser. Maria Deldén valde att orientera sin studie mot elevernas receptionsprocesser i mötet med spelfilm i historieämnet (2014). Även Steven Dahl har i sin lic.avhandling ett elevfokus (2013). Inom detta forskningsfält om spelfilmens plats i skolans värld har Catharina Hultkrantz å sin sida valt att analysera lärares uppfattningar om film i skolan.

Syftet i hennes studie är att *analysera lärares historiebruk och historieförståelse utifrån deras tal om film som didaktiskt verktyg i historieundervisning på gymnasiet*. För att problematisera detta ställer hon följande tre frågor; (1) Vilka syften uppger lärare för att använda film i historieundervisningen? (2) Hur beskriver lärare sitt arbete med film i konkreta undervisningssituationer? (3) Vilka filmer används och varför anses de gynnsamma i historieundervisning?

I hennes fallstudie får vi möta åtta olika lärare med en stor variationsvidd i antalet år som verksamma lärare, från 1 år till 38 års undervisningserfarenhet i historieämnet. Samtliga åtta intervjuade informanter uppger att de använder film i sin undervisning som bidrar till en mer vital och varierande undervisning. Lärarna uppger att de både använder hela filmer men föredrar bruket av väl valda filmklipp.

De olika sätten att använda film i undervisningen som framträder i lärarnas utsagor, för Catharina Hultkrantz i sin analys samman till fem större kategorier.

1. Faktaförmedling

I denna kategori presenteras filmerna som en trovärdig sekundär-källa. Här framträder en lärarambition att föra ut en genetisk historieförståelse och ett vetenskapligt historiebruk kommer till uttryck som dominerande.

2. Flerperspektivism

Filmers innehåll och förhållningssätt till historien blir kritiskt granskade som historiska dokument i sig och fungerar som primärkällor för analys av olika synsätt. I denna kategori är det olika genealogiska perspektiv och historiebruk som prioriteras.

3. Empati och moral

Filmen fyller här funktionen som en sekundärkälla, att samlas runt för reflektion och diskussion på ett filosofiskt plan. Här tar läraren hjälp av den genealogiska historieförståelse som filmen förmedlar för att kunna arbeta med värdeladdade frågor om exempelvis demokrati och mänskliga rättigheter. Historiebruket är i första hand moraliskt men kan blandas med drag av existentiella, politisk-pedagogiska och ideologiska historiebruk.

4. Källkritik

Filmen ses inom denna analyskategori som en form av presenterad sekundärkälla som värderas genom traditionella källkritiska övningar. Filmernas perspektiv studeras vid dessa tillfällen i syfte att få eleverna att bli varse en genetisk historieförståelse.

5. Intresseväckare

I vissa fall används film som introduktion eller avslutning till ett arbetsområde eller temaarbete för att ge en aha-upplevelse eller igenkänning. En dimension av underhållning är möjligt att identifiera i denna kategori då filmen i hamnar utanför den egentliga bearbetningen av historiestoff.

Denna överskådliga beskrivning av lärarnas filmanvändning fördjupas genom svaret på den tredje frågan i Hultkrantz studie, dvs. varför lärarna anser film vara en gynnsam resurs i klassrummet. Lärarnas argumentation för sina arbetsstrategier med film visar att de både siktar till att involvera ett genetiskt och ett genealogiskt perspektiv i sin undervisning. Hultkrantz studie visar på ett välgrundat sätt vilka spänningar som finns inbyggda i arbetet med film i klassrummet. Å ena sidan framhåller en majoritet av de intervjuade lärarna värdet av dokumentärfilm och faktaprogram som mest värdefullt i klassrummet tack vare dessa produkters status som trovärdiga källor. Samtidigt dras diskussionen in emot spelfilmen och hur man kan använda den i klassrummet samt på vilket sätt. Hultkrantz visar hur lärarna problematiserar ett genealogiskt synsätt där spelfilmer uppfattas ha en förmåga att stimulera denna historieförståelse i större omfattning än dokumentärfilmen.

Här pekar Hultkrantz studie på filmens mångdimensionella och svårfångade karaktär. Hultkrantz analys visar hur lärarna ger uttryck för olika strategier för att hantera filmen som resurs. De intervjuade lärarna manifesterar parallellt existerande varianter av mer eller mindre medvetna historiebruk beroende på vad undervisningen tillfälligt handlar om och vilken film som visas. Intressant är att läsa Hultkrantz redogörelse för de enskilda lärarnas kombination av olika historiebruk enligt Klas-Göran Karlssons etablerade typologi. Ett ideologiskt-moraliskt-existentiellt historiebruk dominerar hos de flesta av informanterna, särskilt de med många år i yrket. Lärarna uttrycker en i grunden genetiskt hållen ståndpunkt som den mest framträdande i sin undervisning med en tydlig medveten strävan att förmedla en kritisk blick med en hög ambition av källkritisk blick på spelfilmen som tidsförankrad konstruktion. Samtidigt berör ett par av informanterna också filmens emotionella lockelse där filmanvändning i klassrummet tenderar att domineras av ett mer emotionellt kommersiellt bruk av historia.

Komplexiteten och den uttalade ambivalensen som lärarna ger uttryck för hanterar Hultkrantz i en påfallande välvärdad vetenskaplig prosa som förtjänar att lyftas fram. I

samma andetag saknar jag dock mer utförligt redovisade utsagor där lärarnas brottning med dessa svåra frågor kunde hanterats med hjälp av mer omfattande direkta citat från lärarna. Den styrka som empiriska intervjustudier i regel kan visa upp blir därför något tillbakahållen.

I takt med att det vidgade textbegreppet i skolan alltmer inkluderar audiovisuellt berättande av olika slag kan Hultkrantz licentiatsavhandling sättas in i den frontlinjeforskning som berör komplext meningsskapande genom filmberättande. Genom sin fallstudie beforskar Hultkrantz fenomen i skolans värld som är en del av en större kulturell förändring om hur vårt samhälle förändras på djupet i riktning mot ett bildkommunicerande samhälle.

Att detta är en process som vi befinner oss i just nu både som samhälle och i dess skolkontext kommer till uttryck i Hultkrantz resultat och hennes analys av de intervjuade lärarna. Flera av hennes informanter förmedlar tillfredsställelsen att få detta tillfälle att på allvar prata pedagogik och didaktik på ett djupare plan tack vare dessa intervjusamtal med en insatt och intresserad lyssnare som hon. Hultkrantz drar den för skolan viktiga slutsatsen att lärare har behov av större utrymme för didaktiska samtal om dessa nya arbetssätt i undervisningen, inte minst viktigt när begreppet historiebruk har blivit en del av ämnesplanerna. I sina slutsatser lyfter Hultkrantz fram hur lärarna upplever att de är hänvisade att själva uppfinna filmens meningsskapande funktion i undervisningssituationer men att de sällan har utbildning om filmmediets potential eller tid för didaktiska resonemang med kollegor.

Även om historieforskningen av idag brottas med bristen på konsensus kring olika svårdefinierade och närbesläktade begrepp som till exempel *historieförståelse* eller *historiemedvetande* så hindrar det inte Catharina Hultkrantz att ge sig i kast med dessa. Hennes fallstudie löser inte problemen med dessa svåranalyserade fenomen men Catharina Hultkrantz bidrar med ny didaktisk kunskap om filmens roll inom den samtida och framtida historieundervisningen. Hennes licentiatsavhandling bidrar med empiriskt grundad didaktisk forskning och problematiserar på ett förtjänstfullt sätt lärares förhållningssätt till film som resurs i historieämnet.

Referenser

Dahl, Steven (2013). *Folkmord som film: gymnasieelevers möten med Hotel Rwanda - en receptionsstudie*. Licentiatavhandling Lund : Lunds universitet, 2013

Deldén, Maria (2014). *Historien som fiktion: gymnasieelevers erfarenhet av spelfilm i historieundervisningen*. Licentiatavhandling Umeå : Umeå universitet, 2014